

Dugonics András:

Magyar példa beszédek és jeles mondások

A' hasztalan holmik.

Út mellett vetett búza.

Nem egyéb az ajakon termett szónál.

Udvarokban nevededett leányzó.

Fa koha – Fa garas.

Kutyának se jó az első kölkke.

Tréfás embernek okoskodásai.

Férges dió. – Mogyoró.

Részeg embernek gyarló imádsága.

A' szerelmeseknek esküvéseik.

Mécs cserép. – Víz ally.

Vak ember órára a' Pápa szem.

A' beteg embernek egész napi bőttye.

Lusta gazd'aszszonnak éjféli munkája.

Sör söprő. – Pók háló.

Egy pénz ára szatyorért két kupa az áldomás.

Egy garasos malacnak pótrás kötele.

256Pemét rongy. – Törött fazék.

Udvari kegyelem, álom, esős üdő.

Arany tömlőből is csak szél, a' mi ki jó.

Ebnek fa kéreg.

Medvének egy vackor.

Kevés hazzna, mint a' Kecskeméti szél malomnak.[1]

Moly ette kucsma.

Száraz toroknak üres kosó.

Nem egyéb ötödik keréknél a' kocsiban.[2]

Szalma pörnye.

Szós embernek minden napi ítélete.

A' vén embereknek szünetlen morgássok.

A' Zsidónak bizony mondása.

Politikusnak lelke ösmerete.

Kopott bunda. Nyútt bocskor.

Kereskedőnek hazája.

A' pípa szárnak bűdös mocskka.

Pujka fő. – Bika fing.

Leánnak hirtelen kezdődött szerelme.

Keszég hójag.

A' koldúsoknak fenyegetésseik.

Pivoda' regementye.[3]

Lukas mogyoró. – Szalma szén.

Disznó ólon a' cserép fedél.

Pajkos ifiúnak bölcs tanács adás.

Hegedű pengetés. – Pénz pengetés.

Ifiú embertől a' vénnek adott oktatás.

Szerelem üzés. – Ló csöcs.

Szamár árnyék.[4]

Törött pípa. – Vén szatyor.

Étel szag.[5]

Disznónak úri palota.

Cerkó éneklés.[6]

Lukas gyűszű – erszény.

Turha szekrény.

Törött pipa szár. – Füstbe ment.

Takony póc. – Mufli szikra. – Rothátt torzsa.

Ringy rongy. – Tót hátán fót.

Lukas köpönyeg. – Romlott óra.

Pípa szár' mocska az orron.

Kéz szeny. – Köröm száлка.

Le beretvált szakáll. – Köpedék.

Törött mécs. – Bé vágott út.

Liba szőr. – Irha talp.

Káka gyomor. – Lúd aprolék.

Kutya köröm.

Gaz embernek sűrű átkai.

Szamárba bársony nyereg.

Szarvas bunda. – Ludra szénát.

Emberre makot. – Disznóra gyömbért.

Madárra törköly pálinkát.

Kopaszra haj port.

Szépre pirosítót.

Fára arany hártyát.

Mostohára szép szót.

Kanászra bársony nadrágot.

Kanca téj.

Őszi macska, tavaszi ményecske.

Szemét domb. – Nyúl fő.

[1] Arra vette valaki a' Kecskemétieket kiknek se igazi dombjuk, se oldalaslag högyük, hogy mivel semmi folyójk nincsen, és néha a' marhák is szűkek, szél malmot csináltassanak. Már régen csináltattak egygyet,; de leg alább én ki talán százszor is köröszűl menten Kecskemét várossán, azt a' malmot forogni nem láttam. Azért mondták a' többi Szegedi fuvarosok is:

hogy soha annak hasznát nem látták – Mondgyák azon köz mondást így is: Okos, mint a' Kecskeméti szél malom. Ezt olyanokról mondgyák, kik mindenkor halgatnak: hogy okos embereknek tartassanak. A' Kecskemétieknek több példa beszédgyeikről is szóllottam azon Könyvemben, melyeknek ezen címet adtam: Jeles történetek. Lásd az I. Köny. 282-dik Lap.

[2] Kocsiban az ötödik kereket, mind addég hasztalannak lenni gondolták, még azt a' hintókba hogy hamarább fordúlyék, bele nem csúztatták a' kerék gyártók.

[3] Meg halván II. Károly Spanyol király annak öröksége az Austriai házra költetett volna szállania. Ugyan ezért a' Borboniai és az Austriai udvar között nagy viszontagságok voltak. Készültek a' hadra Magyar országban is. A' többi között Pivoda egy Liptó vármegyei szülemény, már ennek előtte magát az obesteri tisztségre méltónak tévén, 1700-dikban a' Császártól szabadságot nyert: hogy Erdélyben Fraipartistákat az az: minden gyűlévészekből össze kapart regementet állícscon, azon államány alatt: hogy a' mit pusztíthatnak, magok között el is oszthassák. Reméntelen vége lévén a' hadi készüléteknek; az államány szerént is, semmi zsoldgyok nem lévén; hogy élelmekre valamit kaphassanak: a' faluk', és városok' pusztításához kezdettek. Ezt mivel alattomban cselekedniök költetett; reájok fogták a' Magyarok: hogy se sípjok, se dobok nem lévén, a' hadi ragadmányokat itthon kezdték: innent származott az a' köz mondás: se sípja, se dobja, mint a' Pivoda' regementyének.

[4] Ennek a' közmondásnak számár árnyék Demostenes ama hires beszédű Görög adhatott alkalmatosságot. A' történetet így írják le a' régiek – Demostenes egy halálra ítélt embernek életét meg akarván tartani; a' Bírak előtt szép beszédgét kezdette. De látván: hogy ezek magok között susognának, és beszédgyére nem ügyelnének; hirtelen meg szakasztotta beszédgyét, 's amazoknak is fel ébredtekre, így szollott: Bíró Urak! némely Athenai ifiú szamarat fogadott: hogy, reá rakván a' terhet, Megarába vigye. Az utazás nagy meleg üdőbe történt, ugyan azért a' mi Athenai ifiúnk meg állítván a' szamarat, annak árnyékába le dült. A' számárnak gazdája ezt nem szívelhetvén, azt mondá: hogy szamarát ugyan ki bérlelte légyen, de annak árnyékát nem. Annyira jött a' dolog: hogy haza érkezvén, egygyik a' másikat a' város házához üdőzte. – Ezeket el mondván Demosthenes, le jött székerül, és a' tanács házból ki akara menni. A' Tanácsbéliek az egész dolgot elértvén vissza hívták őtet; kérték is: hogy előbbi beszédgyét folytassa. Erre Demostenes: lássa az ember! a' számár árnyékról minő örömet hallottatok valamit. De annak a' szegény embernek halálával semmit se gondoltatok.

[5] Egy polgár aszszony ebéd előtt nagyon éhezvén, ugyan azért jól meg is rakván az odal közt, ebédnél semmit sem ehetett. Urának többszöri kénálássára azt mondá: hogy a' konyhában az ételnek szagával is jól lakott. Erre az asztalnál ülő kis leánya: igaz (úgymond) a' mit édes anyám mondott, mert magam láttam, mikor a' darab szagokat ki húzogatta a' fazékból.

[6] A' halász madarakat Cerkóknak hívják szegeden azon Czer szórúl, melyel élnek, midőn meg ijednek.